

تأثیر رابطه تهران-واشنگتن بر اقتصاد جمهوری آذربایجان - تحلیل

جمهوری آذربایجان در سال‌های اخیر، روابط اقتصادی خود را با ایران را توسعه داده و حمل و نقل بار از طریق کریدور حمل و نقل بین‌المللی شمال-جنوب رشد خوبی داشته است و در چنین شرایطی باکو با نگرانی نظاره‌گر بن‌بست فزاینده بین آمریکا و ایران است، چراکه هر گونه درگیری بین ایران و آمریکا می‌تواند اثرات موجی مهمی بر آذربایجان داشته باشد که شاید مهمترین آنها تأثیر بر پروژه‌های اتصال زیرساختی است.

آران نیوز- به نظر می‌رسد روابط اقتصادی و سیاسی تهران و باکو در ماه‌های اخیر پیش از تنش کوتاه مدت، در حال تعمیق است و رفت و آمد مقامات دو کشور به ویژه در بخش اقتصادی می‌تواند تأییدی بر این موضوع باشد. باید توجه داشت که در دنیای کنونی کشورها براساس منافع اقتصادی خود، سیاست بین‌الملل را تنظیم می‌کنند از همین روی گسترش روابط اقتصادی یا درهم تنیدگی اقتصادی تهران- باکو می‌تواند در حل برخی مشکلات سیاسی نیز تأثیرگذار باشد. مثلاً پس از جنگ دوم قره باغ و مطرح شدن کریدور زنگزور، روابط سیاسی دو کشور تیره شد اما با مذاکره و گفت‌وگو سوء تفاهات برطرف و مهمتر از آن بر اتصال جمهوری خودمختار نخجوان به سرزمین اصلی آذربایجان از طریق ایران توافق صورت گرفت. بطوریکه الهام علی‌اف، رئیس‌جمهور آذربایجان، اعلام کرد که «به دلیل عدم اجرای تعهدات ارمنستان در برقراری ارتباط بین بخش اصلی جمهوری آذربایجان و نخجوان از طریق خاک ارمنستان؛ این ارتباط از طریق ایران انجام خواهد شد. پروژه ساخت جاده از ایران به نخجوان و از آنجا به بازارهای جهانی در حال آماده‌سازی است. امیدوارم بتوان در آینده نزدیک مراسم کلنگ زنی برگزار کرد و به این ترتیب کریدور جدید حمل و نقل بین‌المللی افتتاح شود.»

چرا آذربایجان مهم است؟

آذربایجان در منطقه استراتژیک قفقاز جنوبی، پل زمینی است که اروپا و آسیا را به هم متصل می‌کند. قفقاز جنوبی از شرق و غرب با دریای خزر و دریای سیاه محصور است و از شمال با روسیه، از جنوب غربی با ترکیه و از جنوب شرقی با ایران همسایه است. این منطقه به دلیل تمرکز منابع هیدروکربنی، پروژه‌های زیرساختی بین‌قاره‌ای و رقابت برای نفوذ بین قدرت‌ها، کانون فعالیت‌های ژئوپلیتیکی است. بازیگران خارجی کلیدی در این منطقه نه تنها روسیه، ایران و ترکیه، بلکه ایالات متحده، اتحادیه اروپا و به طور فزاینده‌ای چین را نیز شامل می‌شوند.

در این زمینه، آذربایجان نقشی کلیدی در بویایی داخلی و خارجی منطقه قفقاز جنوبی ایفا می‌کند. آذربایجان با حدود ۱۰ میلیون نفر (ارمنستان ۳ میلیون نفر و گرجستان ۳.۷ میلیون نفر) بیشترین جمعیت را در منطقه دارد. این کشور همچنین تنها کشور در منطقه است که منابع نفت و گاز طبیعی قابل توجهی به ویژه در دریای خزر دارد. آذربایجان پس از فروپاشی شوروی، این منابع را با کمک سرمایه‌گذاری و فناوری تحت حمایت آمریکا و غرب تولید کرده و چندین پروژه خط لوله بزرگ را از غرب به ترکیه و سپس به اروپا راه اندازی کرده است، از جمله BTC (باکو-تفلیس-جیهان) و خط لوله نفت و گاز طبیعی BTE (باکو-تفلیس-ارزروم). بنابراین آذربایجان یک تامین‌کننده انرژی استراتژیک نه تنها برای ترکیه، بلکه برای اروپا نیز می‌باشد. بطوریکه در بحران اخیر اوکراین و انرژی در اروپا، یکی از گزینه‌ها برای جایگزینی با گاز صادراتی روسیه به اروپا بوده است.

تأثیر رابطه تهران-واشنگتن

با این حال، چندین عامل سیاسی و امنیتی پتانسیل اقتصادی آذربایجان را تضعیف می‌کند و یکی از آنها درگیری آذربایجان با ارمنستان بر سر منطقه قره باغ بود که به نظر می‌رسد به پایان آن نزدیک می‌شویم. مورد دیگر رابطه تهران و واشنگتن است، در واقع امنیت و سیاست خارجی آذربایجان به طور پیچیده‌ای با بن‌بست جاری بین ایالات متحده و ایران مرتبط است. آذربایجان به عنوان یک تولیدکننده و صادرکننده انرژی منطقه‌ای و یک کشور ژئوپلیتیکی از اهمیت بالایی برخوردار است.

با وجود تنش‌های متداول، جمهوری آذربایجان در سال‌های اخیر در راستای سیاست خود برای حفظ روابط تجاری متنوع و روابط خارجی متعادل، روابط اقتصادی خود را با ایران افزایش داده است. بطوریکه تجارت بین دو کشور در سال ۲۰۱۹ (سال قبل از کرونا و معیار بهتر بر ارزیابی) نسبت به سال قبل ۱۱ درصد افزایش یافت و حمل و نقل بار از طریق کریدور حمل و نقل بین‌المللی شمال-جنوب در مدت مشابه ۴۵ درصد رشد داشته است.

روابط آذربایجان با آمریکا نیز پیچیده است. برای آذربایجان، حمایت مالی و سیاسی آمریکا در ایجاد و گسترش کریدور گاز جنوبی، شبکه خطوط لوله انرژی که از باکو به سمت غرب جریان دارد، بسیار مهم است. این امر، به نفع باکو در توسعه تولید انرژی و تنوع بخشیدن به مسیرهای خط لوله و نیز در راستای منافع ایالات متحده جهت کاهش قدرت موثر روسیه در انرژی اروپا است. با این حال، انتقاد ایالات متحده از سوابق دموکراتیک و حقوق بشر آذربایجان - از جمله انتخابات پارلمانی ۲۰۲۰ - و همچنین تمایل محدود باکو برای مشارکت در پروژه‌ها با اتحادیه اروپا، تنش‌هایی را ایجاد کرده است.

در چنین شرایطی است که آذربایجان با نگرانی نظاره‌گر بن‌بست فزاینده بین آمریکا و ایران است. هر گونه درگیری بین ایران و آمریکا می‌تواند اثرات موجی مهمی بر آذربایجان داشته باشد که شاید مهمترین آنها تأثیر بر پروژه‌های اتصال زیرساختی است.

درگیری طولانی مدت همچنین می‌تواند بر پروژه‌های انرژی آذربایجان، از جمله خط لوله گاز طبیعی ترانس آناتولی تازه افتتاح شده و خط لوله ترانس آدریاتیک، که قرار است اواخر امسال آنلین شود، تأثیر بگذارد و ممکن است در صورت خصومت‌های نظامی به تعویق بیفتد یا حتی از ریل خارج شود. در این میان، تحریم‌های آمریکا علیه ایران می‌تواند بر روابط تجاری رو به رشد ایران با آذربایجان تأثیر بگذارد و باکو را تحت فشار اقتصادی قرار دهد.

آمریکا آذربایجان را ابزاری می‌داند که می‌توان علیه ایران از آن استفاده کرد. بطوریکه پنتاگون بیش از ۱۰۰ میلیون دلار کمک نظامی به گمرکات و خدمات مرزی آذربایجان در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ اختصاص داد. با این حال آذربایجان، در تلاش برای حفظ بی‌طرفی خود، از دخالت مستقیم در این بن‌بست خودداری کرده و خواهان برقراری صلح بوده است.

نتیجه

با این حال، محاسبات باکو ممکن است تغییر کند. چون اگر ایالات متحده روابط اقتصادی و تجاری خود را با آذربایجان افزایش دهد، می‌تواند در میزان تعامل اقتصادی و سیاسی با تهران تأثیر بگذارد و بالعکس. البته باکو در روابط خود با تهران و واشنگتن سعی دارد جانب‌اعتدال را رعایت کند. در همین راستا، ماه‌های اخیر تعامل خود با ایران در مورد راه‌های بین‌المللی مانند کریدور شمال-جنوب، خلیج فارس-دریای سیاه و اخیراً کریدور نخجوان را افزایش داده است.

از سوی دیگر، باکو مانند سایر کشورهای شوروی سابق مانند ازبکستان، از روابط قوی تر با واشنگتن برای جبران وابستگی ها و آسیب پذیری های خود به قدرت های منطقه ای در همسایگی خود استقبال می کند. موقعیت استراتژیک آذربایجان در میان رقبای اصلی ایالات متحده مانند روسیه و ایران، فرصتی را فراهم می کند تا نقش خود را به عنوان یک قدرت موازنه بین بازیگران اصلی منطقه ای در تضاد با منافع ایالات متحده افزایش دهد.

در مجموع، منافع استراتژیک آذربایجان به حفظ خودمختاری، بازپس گیری سرزمین های از دست رفته و توسعه اقتصاد خود از طریق صادرات انرژی و زیرساخت ها برمی گردد. بنابراین هر طرفی که از این اهداف حمایت کند، باکو را به آن سو متمایل خواهد کرد!

توحید ورستان - تحلیل گر مسائل اقتصادی قفقاز